

نوسازی تدریس

پروژه درس پژوهی در مدرسه ما

ریحانه سادات حسینی بهشتی
معلم دبستان منطقه ۳ تهران

اهداف درس پژوهی

- گسترش فرهنگ یادگیری در مدارس؛
- فراهم کردن محیط یادگیری معلمان از یکدیگر؛
- ارتقای دانش حرفه‌ای معلمان؛
- بازاندیشی در رفتار خود؛
- ارائه مدلی اثربخش برای پژوهش در مدرسه؛
- توسعه دادن محیطی انعطاف‌پذیر برای دستیابی به یادگیری سازمانی؛
- احساس مسئولیت بیشتر در اداره مدرسه؛
- تشویق معلمان به همکاری با محققان؛
- ترویج تفکر انتقادی؛
- به کارگیری راهبردهای اثربخش در ارتقای مدیریت آموزشی^۱ (www.medu.ir).
- درس پژوهی با سایر اشکال رشد حرفه‌ای متفاوت است، چرا که پرورش حرفه‌ای در حین یاددهی-یادگیری (آموزشی) صورت می‌گیرد و تمرکز آن، چنان که استیگلر و هیبرت در «شکاف آموزشی» اشاره کرده‌اند، بر تدریس است، نه معلمان و بر فعالیت‌های دانش‌آموزان مبتنی است، نه بر خود دانش‌آموزان. ملاک سنجش در موفقیت درس پژوهی یادگیری معلمان است نه تولید یک درس یا بهبود یادگیری. تهیه درس‌های بهتر و دستیابی به نتایج یادگیری مطلوب توسط دانش‌آموزان، نتیجه جانبی و ثانویه فرایند است، نه هدف اولیه آن (استیگلر، هیبرت، ۱۳۸۴).
- گروه‌های معلمان کار می‌کنند تا درس‌های تدریس شده را مشاهده کنند و درباره آن‌ها بحث کنند و پیشنهادهایی برای اصلاح طرح ارائه دهند.

امسال دومین سال است که به همت همکاران، پروژه درس پژوهی در دبستان دخترانه مفید برگزار می‌شود. جلسات درس پژوهی هفته‌ای یک‌بار به منظور ایجاد فرصتی برای پرورش و توسعه حرفه‌ای معلمان، غنی‌سازی کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری، گسترش پژوهش در مدرسه و تولید دانش حرفه‌ای در این دبستان برگزار می‌شود. اما درس پژوهی چیست؟ معنای لغوی درس پژوهی^۱ «پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس» است. در شیوه درس پژوهی معلمان می‌کوشند صلاحیت‌های حرفه‌ای خود را در حین کار (عمل) بهبود بخشند و به بازسازی فکری و نوسازی خویش و دانش‌آموزان در فرایند یاددهی-یادگیری توجه جدی کنند (سرکار آرائی، ۱۳۷۸).

درس پژوهی نمونه‌ای از پژوهش مشارکتی در کلاس درس و ایده‌زایی‌ها برای توسعه حرفه‌ای معلمان است. تجربه‌های تحولات آموزشی کشورهای جهان حاکی از آن است که نوآوری‌های آموزشی به‌شدت به کیفیت نیروی انسانی وابسته است. زیرا بهبود یادگیری و تفکر بدون سرمایه‌گذاری در آموزش نیروی انسانی، محقق نمی‌شود. از این‌رو، بسیاری از جوامع، با توجه به شرایط اجتماعی و فرهنگی خود نسبت به سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی اقدام کردند. بدین ترتیب، تربیت معلمان حرفه‌ای، اولویت نظام‌های آموزشی تلقی شد و متولیان امر کوشیدند با بهبود شرایط تربیت حرفه‌ای معلمان، وضعیت آموزشی را بهبود بخشند.

**در شیوه درس پژوهی
معلمان می‌کوشند
صلاحیت‌های حرفه‌ای
خود را در حین کار
(عمل) بهبود بخشند
و به بازسازی فکری
و نوسازی خویش
و دانش‌آموزان در
فرایند یاددهی-
یادگیری توجه
جدی کنند**

چند نکته کلیدی برای مدرسی که مایل اند گروه درس پژوهی داشته باشند:

هدف از مطالعه، آگاهی از نحوه تدریس است. به عبارت دیگر، تهیه یک درس نمایشی هدف نیست؛

نظرات، توصیه‌ها و اندیشه‌ها باید بر هدف‌های تنظیم شده توسط گروه (تیم) متمرکز باشد (مثلاً به کارگیری مهارت‌های تفکر در فرایند یاددهی - یادگیری)؛ نه بر برنامه یک معلم خاص یا هر کس دیگر؛
همه اعضای گروه باید در تهیه درس مشارکت داشته باشند و همه نظرات و ایده‌ها باید محترم شمرده شوند.

اگر درس‌های موجود کامل و بی نقص باشند، همه دانش‌آموزان باید موفق شوند. در چنین حالتی، چیزی برای جست‌وجو و اکتشاف باقی نمی‌ماند، اما تدریس کار پیچیده‌ای است. سخن آخر اینکه همان‌طور که ذکر شد، در سال تحصیلی ۹۳-۹۲، پروژه درس پژوهی برای دومین بار در دبستان دخترانه مفید برگزار شد. می‌توان به قطعیت گفت، یکی از بهترین روش‌های یادگیری، روش درس پژوهی است، چرا که مربی با دیدن فیلم تدریس خود از توانمندی‌ها و نقاط ضعف خود شناخت بهتری پیدا می‌کند. همچنین، مشاهده تدریس همکاران دیگر، فضایی برای تبادل تجربه‌ها و ایده‌های بهتر فراهم می‌کند و در فضای مدرسه ادبیات نقد و ارزیابی سازنده شکل می‌گیرد. درس پژوهی کمک می‌کند فرایند تدریس از شکل فردی و تک‌افتاده به شکل گروهی و فراکلاسی نزدیک و فرصتی برای مشورت و هم‌افزایی همکاران ایجاد شود.

* پی‌نوشت

1. Lesson Study

۲. شیوه‌نامه درس پژوهی. وزارت آموزش و پرورش.

* منابع

- استیگلر، جیمز؛ هیبرت، جیمز (۱۳۸۴). شکاف آموزشی: بهترین ایده‌ها از معلمان جهان برای بهبود آموزش در کلاس درس. ترجمه محمدرضا سرکارآرانی و علیرضا مقدم. انتشارات مدرسه. تهران.
- سرکارآرانی، محمدرضا (باییز ۱۳۷۸). پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس: تجربه ژاپن در پرورش حرفه‌ای معلمان در مدرسه. فصل‌نامه تعلیم و تربیت. ۱۱ (۵۹)، ۶۱-۷۶.
- Eisner, I. (2002). The kind of school we need. Phi Delta Kappan, 83(8), 576-83.

مراحل کامل اجرای درس پژوهی در دبستان

گام اول؛ برگزاری کارگاه آموزشی

ابتدا دو کارگاه آموزشی برای مربیان (اصلی و کمکی) تشکیل می‌شود: در کارگاه اول، مهارت‌های تفکر معرفی می‌شود و در کارگاه دوم، مربیان با شیوه‌ها و فنون طراحی فعالیت‌های یادگیری آشنا می‌شوند و دانش و مهارت لازم برای تدوین فعالیت‌ها را کسب می‌کنند.

گام دوم؛ طراحی فعالیت‌های یادگیری

هر جلسه یکی از معلمان طرح درسی را که می‌خواهد آموزش دهد، به همراه می‌آورد. همکاران شرکت‌کننده در جلسه بازخوردها و پیشنهادهایی برای اصلاح و بهبود طرح ارائه می‌دهند (مهارت‌های تفکر و هوش‌های گاردنر در طرح درس نویسی لحاظ می‌شوند).

گام سوم؛ اجرای فعالیت

در این مرحله مربیان فعالیت‌های طراحی شده را با مشارکت دانش‌آموزان به اجرا می‌گذارند. از کلیه اقدامات یاددهی - یادگیری فیلم تهیه می‌شود.

گام چهارم؛ تحلیل فیلم‌ها

فیلم‌های تهیه شده از مرحله قبل، با حضور کلیه مربیان مشاهده می‌شوند و با مشارکت اعضا در بحث گروهی به این سوالات پاسخ داده می‌شود:
۱. فنون و مهارت‌های به کار گرفته شده در تدریس کدام‌اند؟
۲. کدام مهارت‌های تفکر در جریان تدریس به کار گرفته شده‌اند؟ چگونه این مهارت‌ها استفاده شده‌اند؟
۳. آیا بین موضوع تفکر و مهارت مورد انتظار ربط منطقی وجود دارد؟
۴. کدام نوع از هوش در جریان تدریس به کار گرفته شده است؟ این هوش‌ها چگونه استفاده شده‌اند؟
۵. آیا بین موضوع هوش و مهارت مورد انتظار ربط منطقی وجود دارد؟
۶. چه پیشنهادهایی برای بازسازی و تکمیل فعالیت می‌توان ارائه کرد؟

گام پنجم؛ بازنویسی طرح درس و مستندسازی

طرح درس بازنویسی می‌شود و همکاران طرح درس‌ها، پیشنهادهای فیلم تدریس و فیلم جلسه را مستند می‌کنند.

